

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з розгляду та захисту дисертації на
здобуття ступеня доктора філософії
Міжрегіональної Академії управління персоналом
доктору юридичних наук, доценту Нестору В.Р.

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента кандидата наук з державного управління, доцента Капелістої
Ірини Михайлівни на дисертаційну роботу Барінова Артема
Олександровича на тему «Позитивні дії у правовій системі США: історія,
судова практика та сучасні виклики у світлі міжнародних стандартів»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження «Позитивні дії у правовій системі США: історія, судова практика та сучасні виклики у світлі міжнародних стандартів» зумовлена глибокими трансформаціями, які відбуваються як у самій американській доктрині рівності, так і в міжнародному правовому вимірі. Позитивні дії, що виникли як інструмент подолання наслідків системної дискримінації та нерівності, протягом десятиліть залишаються однією з найсуперечливіших сфер правового регулювання. Їх юридична природа, межі допустимості, цілі та способи практичної реалізації постійно переосмислюються насамперед під впливом рішень Верховного Суду США та суспільно-політичних змін. Сучасні правові дискусії демонструють зростання потреби в глибокому аналізі того, як концепція фактичної рівності співвідноситься із принципом заборони використання расових критеріїв у сфері освіти та праці.

Водночас актуальність теми значно виходить за межі американського контексту, адже позитивні дії є частиною ширшої міжнародної дискусії про спеціальні заходи для забезпечення рівності та запобігання дискримінації. Порівняння американських підходів із міжнародними стандартами ООН, практиками країн ЄС, Канади та ПАР засвідчує, що світове співтовариство продовжує шукати оптимальний баланс між принципом недискримінації та необхідністю вирівнювання можливостей для груп, які історично зазнавали утисків. У цьому контексті дослідження Барінова Артема Олександровича має значну наукову й практичну вагу, оскільки дозволяє розглядати еволюцію позитивних дій не лише як суто американський правовий феномен, а як частину глобального процесу формування сучасних стандартів рівності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Аналіз змісту дисертації

Барінова Артема Олександровича свідчить про те, що робота виконана на високому науковому рівні та відповідає вимогам, які висуваються до досліджень такого типу. Поставлені дисертантом завдання реалізовані послідовно й логічно, а їх результати знайшли відображення у висновках до розділів та узагальнюючих висновках. Представлені наукові положення, висновки і рекомендації демонструють цілісність авторського підходу, аргументованість суджень та здатність критично осмислювати складну правову проблематику.

Обґрунтованість отриманих результатів підтверджується належно вибудованою структурою роботи, виваженим підходом до добору методів наукового аналізу та широкою джерельною базою. У дисертації застосовано комплекс сучасних методів: історико-правовий, прогностно-аналітичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, системно-структурний, а також елементи емпіричного аналізу, що дозволили всебічно дослідити обрану проблематику. Використання різноманітних нормативних, судових, наукових та статистичних джерел забезпечує достовірність і переконливість запропонованих автором висновків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Ознайомлення зі змістом дисертації, науковими публікаціями та анотацією дає підставу визначити основні наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок автора, ступінь їхньої обґрунтованості та достовірності, характеризуються чіткістю та науковою переконливістю. Мета та завдання дисертаційного дослідження логічно структуровані, послідовно розглянуті автором.

Значне методологічне значення має комплексне теоретико-правове переосмислення інституту позитивних дій у правовій системі США, включно з аналізом його історичних витоків, еволюції конституційної доктрини та сучасних правових викликів після 2023 року. Особливу увагу приділено формуванню нової теоретичної моделі, яка пояснює зміщення правового акценту від моделі компенсаційної справедливості до моделі расової нейтральності, що домінує у правозастосуванні після рішення *Students for Fair Admissions v. Harvard* 2023 року; історико-правовий аналіз становлення affirmative action у США від президентських адміністрацій Кеннеді та Джонсона до конституційно-правових дебатів кінця XX – початку XXI століття; визначення доктринального значення принципу рівного захисту та суворого контролю (strict scrutiny) як інструментів оцінки допустимості позитивних дій; характеристика системи федерального й конституційного регулювання у сферах освіти, зайнятості та державних контрактів; формулювання системи принципів застосування позитивних дій відповідно до міжнародних стандартів ООН щодо спеціальних тимчасових заходів; аналіз матеріальні та процедурні наслідки обмеження affirmative action у 2023 році, включно з впливом на університетські політики та корпоративні DEI-ініціативи; визначення перспективних напрямків

удосконалення правового регулювання, зокрема через створення нових моделей оцінювання рівності, альтернативних до расових критеріїв. Розкрито зміст і критерії допустимості *race-conscious* та *race-neutral* підходів як різних інструментів забезпечення рівних можливостей. Проаналізовано напрями вдосконалення правового регулювання: необхідність гармонізації національного підходу США з міжнародними стандартами ООН; створення єдиної методології оцінки фактичної рівності; розвиток університетських політик, що не ґрунтуються на расових квотах; забезпечення прозорості корпоративних DEI-ініціатив; розширення інституційних механізмів контролю для запобігання непрямій дискримінації.

Структура дисертації А.Бпрінова не викликає заперечень, вона цілком пов'язана з метою і тими завданнями, які поставив перед собою здобувач та специфікою дослідження предмета і об'єкта

Зауваження та рекомендації до дисертації.

Загалом теоретичні положення дисертації визначаються усіма позитивними характеристиками – актуальністю, науковою новизною, практичною значущістю, методологічною обґрунтованістю та когнітивною цінністю, однак оцінюючи якість проведеного дисертиційного дослідження, варто зазначити і окремі дискусійні питання, що заслуговують на увагу:

1. Обмеженість міждержавного порівняльного аналізу. Попри ґрунтовний огляд американської правової моделі, дисертація меншою мірою розкриває досвід інших юрисдикцій, які застосовують спеціальні тимчасові заходи (Канада, ПАР, Індія, Бразилія). Ширший порівняльний контекст дозволив би чіткіше окреслити унікальність американського підходу та виявити альтернативні моделі забезпечення фактичної рівності.

2. Недостатній аналіз соціальних наслідків рішень Верховного Суду після 2023 року. Хоча у роботі подано юридичний огляд нової судової доктрини расової нейтральності, соціальний вимір (зміни в доступі до освіти, сегрегаційні тенденції, вплив на групи підвищеного ризику дискримінації) не завжди розкрито у повному обсязі. Це звужує можливість комплексної оцінки реального впливу цих рішень.

3. Обмежена емпірична база щодо DEI-політик у приватному секторі. Дисертація приділяє значну увагу освітній сфері, тоді як аналіз корпоративних DEI-програм залишився фрагментарним. З огляду на те, що після 2023 року основні юридичні ризики зміщуються саме у бізнес-середовище (включно зі справою *Fearless Fund*), ширше опрацювання цього напряму підсилює аргументацію.

4. Брак прогностичного компонента щодо подальших моделей регулювання позитивних дій. Робота детально відтворює історичний розвиток та сучасний стан американської доктрини, однак можливі сценарії її еволюції — як у разі подальшого посилення обмежень, так і за умови нормативного перегляду —

подано лише частково. Розширений прогноз дозволив би краще оцінити потенційні траєкторії правового регулювання.

У той же час перелічені дискусійні моменти не погіршують позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Барінова Артема Олександровича «Позитивні дії у правовій системі США: історія, судова практика та сучасні виклики у світлі міжнародних стандартів», яке подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, від 19 травня 2023 року № 502, від 3 травня 2024 року № 507), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, у якій отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має значення для юридичної науки. Автор Барінов Артем Олександрович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персоналом



Ірина КАПЕЛІСТА